

ID: 119117

Bezdůvodné obohacení

Poskytnutí ochrany účastníku řízení prostřednictvím § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. má svůj účel. Pokud by obecné soudy při hodnocení otázky bezdůvodného obohacení od tohoto účelu odhlížely, mýjely by se s důvodem poskytnutí této ochrany.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. II.ÚS 997/23 ze dne 4.12.2024)

Ústavní soud rozhodl ve věci ústavní stížnosti stěžovatele L.L.V., zastoupeného Mgr. J.Š., advokátem, se sídlem B., proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2023 č. j. 33 Cdo 1784/2022-167, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. srpna 2021 č. j. 25 Co 196/2021-107 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 13. října 2020 č. j. 41 C 258/2019-41, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1, jako účastníků řízení a společnosti PROFI CREDIT Czech, a.s., jako vedlejší účastnice řízení, tak, že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2023 č. j. 33 Cdo 1784/2022-167, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 26. 8. 2021 č. j. 25 Co 196/2021-107 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 13. 10. 2020 č. j. 41 C 258/2019-41 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu a řádný proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Z odůvodnění:

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 11. 4. 2023 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to pro tvrzený rozpor s čl. 26, 36 a 37 Listiny základních práv a svobod.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. V roce 2013 byla mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí (PROFI CREDIT Czech, a.s.) uzavřena smlouva o revolvingovém úvěru, na jejímž základě žalovaná poskytla stěžovateli půjčku ve výši 30 000 Kč. Tu měl splatit ve 42 měsíčních splátkách, přičemž celkově měl zaplatit částku 107 184 Kč, tedy více než 3,5 násobek půjčené částky. Ve smlouvě byl tak uveden zjevně tzv. efektivní úrok 154,34 % ročně a nominální úrok činil 98,35% ročně. Vzhledem k tomu, že stěžovatel nesplácel poskytnutý úvěr v souladu se smlouvou, byla věc předána k posouzení rozhodci JUDr. J.K., který vydal ve věci rozhodčí nález, na jehož základě přistoupila vedlejší účastnice k podání exekučního návrhu. V exekučním řízení vedeném Mgr. M.P. bylo na stěžovateli následně vymoženo celkem 389 879,79 Kč. Přitom ještě před zahájením exekučního řízení stěžovatel uhradil žalované částku 35 728 Kč.

4. Usnesením Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 26. 10. 2018, č. j. 15 EXE

1336/2015-126 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně – pobočka v Jihlavě ze dne 12. 6. 2019, č. j. 72 Co 10/2019-218 bylo shora uvedené exekuční řízení zastaveno, neboť zde soud dohledal jiný důvod, pro který nebylo lze rozhodnutí vykonat [§ 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.]; úvěrová smlouva a s ní sjednaná rozhodčí smlouva byly shledány absolutně neplatnými podle § 39 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění platném a účinném do 31. 12. 2013. Z exekutorkou vymožené částky 389 879,79 Kč bylo vedlejší účastníci vyplaceno 101 166,99 Kč.

5. Stěžovatel je toho názoru, že částka vyplacená exekutorkou vedlejší účastníci představuje v její majetkové sféře bezdůvodné obohacení. Má tomu tak být proto, že plnění bylo vedlejší účastníci poskytnuto bez právního důvodu. Vzhledem k tomu, že vedlejší účastnice nevrátila stěžovateli shora uvedenou částku 101 166,99 Kč dobrovolně, domáhal se tento uvedené částky na vedlejší účastníci žalobou, o níž rozhodl Obvodní soud pro Prahu 1 ústavní stížností napadeným rozsudkem tak, že ji zamítl. Nalézací soud uzavřel, že pokud byla na stěžovateli v rámci exekučního řízení vymožena částka 101 166, 99 Kč, stalo se tak na základě platného právního titulu, a to rozhodčího nálezu. Stěžovatel v souvislosti s tvrzenou neplatností rozhodčí smlouvy a smlouvy o úvěru nevyužil dobrodiní § 31 písm. b) zákona o rozhodčím řízení a nesnažil se domoci zneplatnění rozhodčího nálezu, na jehož základě plnil. Z výše vyložených důvodů nelze podle soudu prvního stupně dospět k závěru, že by v předmětné věci bylo plněno bez právního důvodu.

6. K podanému odvolání Městský soud v Praze ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Přitom uzavřel, že předpokladem vzniku bezdůvodného obohacení je, že majetkové hodnoty byly získány neoprávněně – bez právního důvodu. V posuzované věci však rozhodčí nález přiznal oprávněně proti stěžovateli právo na plnění, a toto rozhodnutí nebylo doposud zrušeno. Exekuční řízení neslouží k dalšímu přezkumu exekučního titulu. V nálezu sp. zn. I. ÚS 3962/18 sice Ústavní soud uzavřel, že obecné soudy musí v exekučním řízení zkoumat, zda byla uzavřena řádná rozhodčí smlouva a zda rozhodce tedy měl pravomoc rozhodčí nález vydat, ovšem tento závěr byl přijat jen pro účely exekučního řízení. Nikoliv pro řízení související. Uvedené závěry nemění nic na existenci pravomocného rozhodčího nálezu, který má podle § 28 odst. 2 zákona č. [216/1994](#) Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů stejné účinky, jako soudní rozhodnutí. Přijala-li vedlejší účastnice od stěžovatele žalovanou částku na základě takového rozhodnutí, které nebylo zrušeno, představuje právní důvod pro přijetí plnění a nejsou proto naplněny zákonné předpoklady pro vznik bezdůvodného obohacení.

7. Nejvyšší soud považoval ve věci podané dovolání za nepřipustné, přičemž vyšel z toho, že v případech, kdy je rozhodčí smlouva uzavřena, byť neplatně, je pravomoc rozhodce k vydání rozhodčího nálezu založena. Obrana strany rozhodčího nálezu tak měla spočívat v podání žaloby na zrušení rozhodčího nálezu v řízení vedeném podle § 31 a násl. zákona o rozhodčím řízení.

8. Stěžovatel má za to, že se obecné soudy v jeho věci omezily na pouhé konstatování, že v případě, kdy je rozhodčí smlouva uzavřena neplatně z jiného důvodu, než je netransparentnost výběru rozhodce, je jeho pravomoc k vydání rozhodčího nálezu dána. Stěžovatel poukazuje na to, že žalované bylo na základě absolutně neplatné smlouvy poskytnuto plnění, kterého se nyní domáhá zpět z titulu bezdůvodného obohacení. Z hlediska právní teorie se rozhodčí nález ukládající povinnost uhradit pohledávku nestává právním důvodem, resp. právním titulem této pohledávky. Titulem i nadále zůstává původní smlouva, která je rozhodnutím pouze deklarována. V projednávaném případě byli rozhodci v rozhodčí smlouvě jmenovitě určeni, avšak k řádnému posouzení transparentnosti smlouvy takový závěr nemůže být dostatečný. Podle nalézacího soudu tvoří pravomocný rozhodčí nález překážku věci rozhodnuté a soud se tak námitkami vznášenými stěžovatelem proti rozhodčí smlouvě a smlouvě úvěrové zabývat nemůže. S odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 4460/2014 stěžovatel uvádí, že nejde o překážku věci rozhodnuté, jestliže o stejné věci, týkající se stejného předmětu řízení a týchž osob, bylo již rozhodnuto rozhodčím nálezem vydaným rozhodcem, jenž neměl k vydání takového rozhodčího nálezu pravomoc.

Podle náhledu stěžovatele nemůže absolutně neplatná smlouva založit pravomoc rozhodce věc rozhodnout. Absolutně neplatné právní úkony se sice považují za existující, neboť došlo k jejich vzniku, ale jsou neplatné. Proto z nich nevznikají pro jejich účastníky ani pro třetí osoby právní následky, jež by nastaly v důsledku bezvadného právního úkonu.

III.

9. Nejvyšší soud se k ústavní stížnosti blíže nevyjádřil a toliko se odkázal na odůvodnění napadeného usnesení, které vychází z ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti učinila výčet některých rozhodnutí Ústavního soudu, přičemž vždy uvedla, z jakého důvodu má za to, že tyto na daný případ nedopadají. Vzhledem k tomu, že rozhodčí smlouva netrpí žádným ústavněprávním deficitem a rozhodčí nález nebyl zrušen, je pravomocný a zakládá překážku věci rozhodnuté. K zastavení exekuce došlo z důvodu obsaženého v § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., tedy z tzv. jiného důvodu, pro který nelze exekuci vykonat - důvodem měla být nepřiměřenost plnění. Žádná nicotnost rozhodčího nálezu zde shledána nebyla. Samotné zastavení exekuce nezrušuje rozhodčí nález, ani jej neprohlašuje za nicotný. Pouze konstatuje, že již na jeho základě nelze nadále pokračovat v exekuci a vymáhat další peněžní prostředky dle rozhodčího nálezu. Ze zastavení exekuce nelze vyvozovat, že by zanikl hmotněprávní závazek, navíc přiznaný stále platným rozhodčím nálezem. Právní mocí rozhodčího nálezu vzniká podle vedlejší účastnice překážka věci rozsouzené. Stěžovatel byl navíc poučen o tom, že může ve lhůtě tří měsíců podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu příslušnému soudu - této možnosti však nevyužil. Judikatura se ve věcech rozhodčích nálezů vyvinula tak, že exekuční soudy mohou v rámci exekučního řízení zkoumat, zda rozhodcem přiznané plnění lze vymáhat. V projednávané věci se však nejedná o exekuční řízení, ale o žalobu na vrácení bezdůvodného obohacení. Bylo pouze na stěžovateli, zda se rozhodne postupovat podle § 31 nebo § 35 zákona o rozhodčím řízení či nikoliv. Zastavení exekučního řízení má za následek pouze to, že na základě exekučního titulu již nelze pokračovat v exekuci. Veškerá judikatura, na kterou v ústavní stížnosti stěžovatel odkazuje, se týká exekučního řízení a jeho zastavení. Nicméně neřeší situaci, která je právně odlišná, a to, kdy z důvodu přiznání nepřiměřeného plnění je zpětně dovozována v řízení o zastavení exekuce neplatnost rozhodčí smlouvy, ač rozhodčí smlouva by jinak obstála. Podanou žalobou u nalézacího soudu je tak sledováno toliko obejití marně uplynulé zákonné lhůty stanovené pro podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu. Rozhodčí nález nebyl v projednávané věci zrušen a stále existuje.

11. Stěžovatel svého práva repliky nevyužil a odkázal se na odůvodnění ústavní stížnosti.

IV.

12. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, "superrevizní" instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je "toliko" přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

13. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně

zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí - z hlediska řádně vedeného soudního řízení - neakceptovatelné "libovůle", spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

14. V projednávané věci spatřuje Ústavní soud podstatu ústavní stížnosti v posouzení účinků usnesení okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 26. 10. 2018, č. j. 15 EXE 1336/2015-126 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Brně - pobočka v Jihlavě ze dne 12. 6. 2019, č. j. 72 Co 10/2019-218, [jimiž bylo pravomocně zastaveno exekuční řízení vedené proti stěžovateli] na řízení, jehož předmětem bylo vymožení peněžních prostředků získaných z provedené exekuce. Stěžovatel se s obecnými soudy rozchází v názoru na to, jak nahlížet na doposud vymožené a oprávněné vyplacené plnění. Zatímco obecné soudy nacházejí oporu pro jeho vyplacení vedlejší účastníci v existenci právního titulu, kterým je pravomocný rozhodčí nález, stěžovatel je považuje za bezdůvodné obohacení, neboť výkon exekuce byl zastaven z důvodu absolutní neplatnosti úvěrové smlouvy a rozhodčí smlouvy.

15. V souvislosti s projednávaným případem považuje Ústavní soud za vhodné přihlídnout k okolnostem, které vedly exekuční soud k označení smlouvy o úvěru a rozhodčí smlouvy za absolutně neplatné a k následnému zastavení exekučního řízení. Z rozhodnutí obecných soudů se podává, že vedlejší účastnice poskytla stěžovateli půjčku ve výši 30 000 Kč, přičemž efektivní úrok dosahoval výše 154,34% ročně a nominální úrok činil 98,35% ročně. V důsledku řádného nesplácení úvěru a aplikace dohodnutého úroku na projednávaný případ byla na stěžovateli vymožena částka 389 879,79 Kč, která násobně převyšovala původní jistinu. V obdobných případech přitom Ústavní soud v minulosti dovodil, že za takto nastavených sankčních podmínek vůči dlužníkovi by věřiteli neměla být poskytována soudní ochrana, a to ani v exekučním řízení (srov. např. náleze Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2014 sp. zn. III. ÚS 4084/12). Důvodem je především ta skutečnost, že ochrana nabytých práv zde stojí zcela mimo účel civilního procesu, resp. mimo základní hodnotový rámec práva jako normativního systému (srov. náleze sp. zn. I. ÚS 199/11). Zásah či narušení tohoto hodnotového rámce pak představuje důvod pro zastavení výkonu exekuce a již pravomocné rozhodnutí či rozhodčí nález tak nelze vykonat. Jinými slovy řečeno, ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. dává exekučním soudům možnost aplikovat v rámci výkonu rozhodnutí určitý hodnotový korektiv v situacích, kdy by takový výkon nebylo lze vzhledem k okolnostem případu vnímat jako spravedlivý.

16. Obecné soudy ve svých rozhodnutích poukazují mimo jiné na to, že možnost přezkumu exekučního titulu byla dovozena toliko pro exekuční řízení, nikoliv však pro řízení související. K uvedenému lze konstatovat, že poskytnutí ochrany účastníkovi řízení prostřednictvím § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. má svůj účel. Pokud by obecné soudy při hodnocení otázky bezdůvodného obohacení od tohoto účelu odhlížely, mýjely by se s důvodem poskytnuté právní ochrany. Povinný, proti jehož majetku je nespravedlivá exekuce vedena, by tak byl uchráněn toliko před jejím pokračováním, nikoliv však před následky exekuce již nastalými. Ústavní soud má za to, že bez toho, aniž by zastavení exekučního řízení nalezlo svůj odraz, též v navazujících řízeních by se takové rozhodnutí exekučního soudu vymykalo svému účelu.

17. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy rozhodující ve věci porušily právo stěžovatele na soudní ochranu a na řádný proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s ust. § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. V dalším průběhu řízení budou obecné soudy vázány nosnými důvody nálezu Ústavního soudu.

Další články:

- [Pozůstalost](#)
- [Nezbytná cesta](#)
- [Nepominutelný dědic](#)
- [Náhrada škody zaměstnancem](#)
- [Likvidace dědictví](#)
- [Jistota](#)
- [Insolvenční řízení](#)
- [Exekuce](#)
- [Započtení](#)
- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)